

Напрям 1. Особливості особистісного зростання на різних етапах онтогенезу.

Кротюк Катерина Андріївна

аспірант кафедри соціальної та практичної психології

Науковий керівник:

Кириченко В.В., доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри
соціальної та практичної психології

Житомирський державний університет імені І. Франка

м. Житомир, Україна

РОЗВИТОК ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ, ЯКІ БРАЛИ УЧАСТЬ В БОЙОВИХ ДІЯХ ЗОНИ ООС

У контексті сучасних подій в Україні, пов'язаними із захистом територіальної цілісності нашої держави, вагомого значення набуває психологічна проблематика військової сфери. Специфічність військової діяльності пов'язана з постійним ризиком, застосуванням зброї, досягненням поставлених завдань командування, іноді навіть ціною самопожертви. Бойові дії, які відбуваються в зоні проведення ООС, характеризуються сильною напруженістю та високою інтенсивністю.

Сучасний бій – суворе випробування фізичних та духовних сил воїна, його здатності активно протистояти впливу екстремальних, вкрай несприятливих для життя чинників. В той же час, він є жорсткою боротьбою цілей, мотивів, цінностей, переконань військовослужбовців. Участь людей в діяльності, перебіг якої відбувається в екстремальних та небезпечних умовах, значною мірою здатна змінювати їх внутрішню картину світу, життєві смисли, трансформувати вже сформовану систему цінностей, актуалізувати комплекс специфічних потреб. Гостро проявляється потреба бути почутим, оціненим, психологічно захищеним. Психіка учасників бойових дій ніби оголюється, стає особливо чутливою до несправедливості та негативних людських вчинків. Якщо вище перераховані тенденції і особливості психічного життя ветеранів

війни не будуть враховані в роботі з ними, це може зумовити виникнення складних психологічних та соціальних наслідків.

Саме тому останнім часом військові психологи, консультанти звертають увагу на детальну діагностику психічного здоров'я військовослужбовця після участі в бойових діях. Значимою проблемою дослідження психологічних особливостей є ціннісно-смилова сфера військовослужбовця, що зазнає чи не найбільших змін.

Ціннісно-смилова сфера є однією з найважливіших структур особистості, яка відображає сутність людини: її потреби, прагнення, ставлення до оточення. Вона розглядається як система відношень до оточуючих об'єктів та явищ, регулює діяльність та поведінку особистості [3, с. 125].

Формування ціннісно-смилових орієнтацій триває протягом всього життя та є неоднозначним на різних етапах соціалізації. Їх характер та зміст змінюється під впливом багатьох факторів, оскільки соціалізація може відбуватись як в умовах нерівномірного впливу різних обставин життя на людину, так і в умовах виховання. Внаслідок здобутого досвіду, динаміка цінностей та смислів може мати конструктивний або деструктивний характер. Переоцінка цінностей та переосмислення переконань є закономірним процесом розвитку особистості.

Ціннісно-смилові орієнтації як стійкі властивості особистості формуються і розвиваються також в процесі трудової діяльності. Іншим фактором є те, що остання виступає складовою частиною життєвого та професійного самовизначення. На думку Є. О. Климова [5, с. 133], для кожної професійної групи характерний власний сенс діяльності, система цінностей. Якщо обрана професія і реалізований сенс життя складають діяльнісно-смилове поєднання для особистості, то професійна діяльність набуває значимого, смисложиттєвого характеру. Проте, якщо основні життєві цінності знаходяться поза професією людини, то остання є лише засобом їх реалізації.

В той же час, на думку Б. П. Бархаєва [1, с. 9], професія військовослужбовця є складним структурним утворенням, в якому поєднані

декілька самостійних видів діяльності: управління підрозділом у бою та в мирний час, психологічна робота з підлеглими, виховна та навчальна робота у підрозділі, регуляція власної психіки задля інтересів служби.

Звертаючи увагу на специфіку військової діяльності, зокрема виконання службових обов'язків у бойових діях, І. В. Іонкін [4, с. 10] дослідив питання управлінських навичок в бойових умовах. Вони є стереотипізованими способами оцінки, проектування та регулювання діяльності військовослужбовця в стані постійної готовності до виконання бойових завдань. Вчений вважає, що офіцер може бути ефективним в бою тільки тоді, коли успішно засвоєні інтелектуальні, поведінкові, сенсорно-гностичні зразки поведінки виконання службових обов'язків.

Участь в бойових діях спричиняє нестабільність психологічних особливостей людини. При змінах оточення людина розуміє, що раніше утвержені цінності та смисли не відповідають загальній ситуації, переконанням та мотивам соціуму. Внаслідок цього виникає внутрішня суперечність, почуття глибокого дискомфорту при співвіднесенні внутрішніх потреб та вимог суспільства, тобто виникає екзистенціальна криза [2, с. 8]. Динаміка ціннісно-сислової сфери людини і є представленням втрати, пошуку та надання значущості набутим цінностям та смислам.

У власному дослідженні М. С. Яніцький [7, с. 168] робить висновок про те, що при смисловому реагуванні на критичну ситуацію смислові установки ніби «закриваються», тобто виступають адаптаційною відповіддю на стрес. В свою чергу Н. В. Сиврікова [6, с. 239] відзначає, що під час кризи людина усвідомлює своє місце в житті, шукає внутрішні орієнтири для її подолання, її ціннісно-сислова сфера переходить до наступного рівня розвитку. В свою чергу, деструктивний вплив має місце якщо особистість повністю втратила сенс життя, цінності втратили свою значущість та оточення продовжує негативно впливати на її психологічний стан.

Висновки. Таким чином, ціннісно-сислова сфера – це динамічна структура особистості, яка регулює поведінку людини та скеровує її діяльність.

Цінності та смисли особистості можуть бути сформовані як внаслідок дії соціуму, так і переконань індивіда та змінені протягом всього життя під впливом численних умов, у тому числі кризових ситуацій. Внаслідок участі в бойових діях у військовослужбовців відбувається перебудова смислової структури особистості: тотальна втрата значення цінностей осмисленості життя або ж відкриття нових смислів, подальше зростання особистості.

Перспективи подальшого дослідження вбачаються у детальному дослідженні динаміки ціннісно-смислової сфери особистості військовослужбовців-учасників бойових дій.

Література:

1. Бархаев Б. П. Педагогическая психология: учеб. Пособие. СПб.: Питер, 2009. 448 с.
2. Бреусенко О. А. Динаміка ціннісно-смислової сфери особистості в умовах екзистенціальної кризи 2000 р. : Автореф. дис... канд. психол. наук, спец. 19.00.01. К., 2000. 20 с.
3. Василюк Ф. Е. Психология переживания (анализ преодоления критических ситуаций). М.: Изд-во Моск. ун-та, 1984. 200 с.
4. Ионкин В. Б. Психологические особенности проявления управленческих навыков у младших офицеров Сухопутных войск в боевой деятельности: авто-реферат дисс. на соиск. ученой степени канд. психол. наук. М, 2009. 19 с.
5. Климов Е. А. Общечеловеческие ценности глазами психолога профессиеведа. Психол. журн. 1993. т.14. № 4, С. 130-136.
6. Сиврикова Н. В. Особенности ценностно-смысловой сферы личности в возрастных кризисах взрослости. *В мире научных открытий*. 2012. №11.4(35), С.234–249. Режим доступа: <http://platonick.com/sites/default/files/users/user4524/tekst1.doc>
7. Яницкий М. С. Ценностные ориентации личности как динамическая система. Кемерово: Кузбассвузиздат, 2000. 204 с.